

4. Эренбург И., Гроссман В. Чёрная книга / И. Эренбург, В. Гроссман. – К. : МИП Обериг, 1991. – 560 С. 10-11

ДО ПИТАННЯ ПРО БЛАГОДІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МАРІУПОЛЬСЬКОГО КУПЕЦТВА НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Волониць В.С.

Наприкінці ХІХ ст. соціальна допомога навчальним закладам в Росії відрізнялася різноманіттям форм і рівнів. В містах суспільним піклуванням займалися міські благодійні організації та приватні особи.

Особливістю благодійності з останньої третини ХІХ ст. було існування як індивідуальних так і колективних форм соціальної підтримки спрямованої на суспільний загал. Для цього купці навіть об'єднувалися в товариства. Це надавало можливість соціально-орієнтованому торгово-підприємницькому прошарку міст отримати громадське визнання, зростання престижу. Таким чином купецтво брало на себе функції державної опіки з метою посилення своїх позицій у суспільстві. Представники підприємницької еліти, ініціюючи та здійснюючи благодійні заходи, були зацікавлені в отриманні символічного капіталу, за рахунок якого, враховуючи недостатнє державне фінансування освіти та культури, можна було засвідчити свою активну громадську позицією. Саме завдяки отриманню шляхом активної благодійної діяльності цього символічного, емоційного, соціального капіталу купецтво інтегрувалося в суспільне життя міста й у суспільний устрій держави. Іменні пожертви, заснування власного благодійного закладу, членство в добродійних товариствах були зразками символічної комунікації та соціальної взаємодії між купецтвом і державою, містом, релігійними угрупованнями, робітниками або ж знедоленими, засобом досягнення офіційного й суспільного визнання, підвищення авторитету, власного імені та родини, важливим інструментом впливу на оточуючих, увічнення власного імені. Зростання кількості благодійних ініціатив спостерігалось наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст., у період бурхливого розвитку капіталізму й поглиблення соціальних суперечностей, коли купецька добродійність набула значних розмірів, а її вплив був відчутний у багатьох сферах життя й повітового міста Маріуполя.

Місцеве купецтво активно підтримувало освітні заклади міста надаючи фінансову допомогу викладачам, опікувалось незаможними учнями й студентами,

Так в Маріуполі, наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. діяла низка благодійних установ які традиційно з'являлися слідом за відкриттям навчальних закладів. Це були такі товариства як: «Общество попечения о недостаточных воспитанниках Мариупольской мужской Александровской гимназии», «Общество попечения о недостаточных воспитанницах Мариупольской женской Мариинской гимназии», «Мариупольское отделение Екатеринбургского общества попечения о детях» та інші [1].

На початку ХХ ст. таких товариств в місті налічувалось п'ять, засновниками яких були представники місцевого купецтва: «Общество пособия нуждающимся воспитанницам Мариупольской Мариинской женской гимназии» (голова - Д.О.Хараджаев, секретар – А. Ф. Пастернаков), «Общество пособия нуждающимся воспитанникам Мариупольского реального училища» (голова – М. С. Караманов, заступник голови – Є. П. Кефелі, секретар – Є. Ф. Калогномос), «Общество пособия нуждающимся воспитанникам Мариупольской Александровской мужской гимназии» (голова - Д. О. Хараджаев, секретар – О. М. Трегубов), «Общество пособия нуждающимся воспитанницам Мариупольской женской гимназии В.С. Остославской» (голова- С. Г. Квитницький, секретар – В. Ф. Соколова), «Мариупольское общество попечения о детях» (голова О.О. Лікакі, заступник голови О.О.Попова, секретар – О. М. Воронков) [2].

Першим було засновано «Общество пособия нуждающимся воспитанникам Мариупольской Александровской мужской гимназии». Статут товариства був складений першим директором

гімназії Ф.О. Хартахаєм і затверджений Указом Міністра Внутрішніх Справ від 15 червня 1881 р. Проте товариство розпочало свою діяльність лише з 1882 р. Першим головою правління товариства став колишній почесний попечитель гімназії Ф.В. Гампер. Правління складалося з голови, скарбника, секретаря та двох членів, які обиралися на один рік. Засідання правління, де розглядалися заяви щодо потреб учнів, відбувалися один раз на місяць. Директор і інспектор гімназії запрошувалися для участі в засіданнях з правом голосу. Фонди товариства формувалися за рахунок членських внесків (5 руб. на рік), пожертв, доходів від проведення благодійних концертів, виставок, відсотків на капітал [3].

Основними статтями витрат товариства були: плата за навчання, обмундирування, взуття, покупку навчальних посібників і фінансове заохочення учнів, які закінчили курс. Загальні показники надходження і витрат грошових коштів благодійного товариства представлені в наступній таблиці.

Таблиця 1. Прибуток і витрати грошових коштів мариупольського благодійного товариства «Общество пособия воспитанникам Мариупольской Александровской гимназии» [4].

	1882 р.	1883 р.	1884 р.	1885 р.	1886 р.	1887 р.	1888 р.	1889 р.	1890 р.	1891 р.
Прибуток (руб.)	390 р. 82 к.	731 р. 98 к.	731 р. 98 к.	406 р. 67 к.	298 р. 87 к.	447 р. 75 к.	360 р. 22 к.	357 р. 68 к.	412 р. 26 к.	318 р. 77 к.
Витрати (руб.)	187 р. 55 к.	347 р. 33 к.	235 р. 85 к.	198 р. 80 к.	160 р. 60 к.	217 р. 2 к.	239 р. 8 к.	309 р. 77 к.	212 р. 86 к.	618 р. 90 к.

Мариупольські купці були жертводавцями більшості навчальних закладів міста. Так більше 30 років попечителем Мариупольської чоловічої гімназії був Давид Хараджаєв, Іван Найдьонов опікувався Слобідським початковим училищем, Яків Пічахчі - Карасівським початковим училищем, Іван Гоф - технічним училищем, Микола Караманов - реальним училищем. Піклувальники надавали фінансову допомогу закладам і учням з бідних сімей. Держава заохочувала таку діяльність, надаючи їм класні чини та нагороди. Крім участі в благодійних товариствах міська влада та представники великого мариупольського купецтва були засновниками численних стипендій для обдарованих учнів. Так, наприклад, в 1905 р. з нагоди 25-річчя громадської діяльності Д.О. Хараджаєва було прийнято рішення «заснувати з міських коштів п'ять стипендій імені Д.О. Хараджаєва: три стипендії у розмірі 150 руб. для мариупольських жіночої та чоловічої гімназій та механіко-технічного училища, і дві стипендії при мариупольському міському чотирикласному училищі у розмірі 50 руб. ».

Д.О. Хараджаєв також виплачував дві стипендії учням, заробітну плату вчителям Олександрівської чоловічої гімназії, побудував на свої кошти гімназичну церкву, фінансував публікацію щорічних звітів гімназії. В пам'ять про своїх батьків заснувала стипендію імені Катерини та Івана Чебаненко матір Д.О. Хараджаєва Софія Іванівна [5].

Отже, представники торгово-промислової верстви Мариуполя прагнули засвоїти європейський спосіб життя, займалися доброчинністю, що вело до вироблення нової системи соціокультурних цінностей у місцевому купецькому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Систематический сборник постановлений Мариупольского уездного земского собрания с 1869 по 1913 гг. – Мариуполь: Типо – Литография А.А. Франтова. – С. 312, 314 – 320.
2. Адрес – календарь Екатеринославской губернии на 1916 год. Мариупольский уезд: [Электронный ресурс] // URL: <http://old-mariupol.com.ua/adres-kalendar-na-1916-god-6/>. (Дата обращения 15.10.2015).
3. Мариуполь и его окрестности: Отчет об учебных экскурсиях Мариупольской Александровской гимназии. – Мариуполь: тип. А.А. Франтова, 1892. – С.287–288.

4. Государственный архив Донецкой области. – Ф. 113 (Мариупольская городская управа, г. Мариуполь, Мариупольского уезда, Екатеринославской губернии). – Оп. 1. – Д. 226 (Требовательные ведомости, счета и переписка с Екатеринославской казенной палатой, обществом попечения о детях, Александровской гимназией и др. о выдаче денежных сумм. 1910 – 1911 гг.). – 127 л.

5. Проценко А. Давид Хараджаев: благотворитель и общественный деятель: худож.-докум. очерки / А. Проценко. – Мариуполь: «Азовье», 2006. – С. 27 – 28.

ЄВРЕЙСЬКІ ПОГРОМИ 1905 РОКУ В МАРІУПОЛІ

Воротілова О.О.

Єврейські погроми 1905 року – це одна з наймасовіших насильницьких акцій в історії Російської імперії. У 2016 р. виповнюється 111 років із часу, коли були організовані вбивства євреїв задля придушення революційного руху.

Після опублікування царського Маніфесту 17 жовтня 1905 року вулиці міст Російської імперії заповнили революційні демонстрації супротивників самодержавства і радикально налаштованих людей, які завдяки агітаціям чорносотенним організаціям вважали революційні події спробою євреїв зруйнувати державу [1].

Погроми в містах України відбувалися під керівництвом військ і поліції. Проводились відкриті розмови про вбивство і пограбування єврейського населення. 18 жовтня у Сімферополі поліцейські кричали « Не бійтесь, поліція і військо буде за вас». Серед людей, які вбивали євреїв було багато люмпен – пролетаріата. Крадії, вбивці не гребували жорстокими діями проти євреїв, а безкарність розв'язала їм руки [4, с. 3].

Звістка про революційні події прийшла в Мариуполь 10 жовтня. Першими оголосили страйк – залізничники. 12 жовтня до них приєдналися робітники «Нікополя». А через день до них приєдналися металурги « Російського Провідансу» та робітники інших підприємств. В ході цього страйку проводились мітинги. Демонстрації налічували 10 тис. людей. В результаті страйків були заарештовані учасники мітингів. Демонстранти зажадали негайного звільнення затриманих. Але в них нічого не вийшло і вони розійшлися [3].

Влада і місцеві організації «Союз російського народу» та «Союз Архангела Михайла» намагалися придушити революційні сили. Тому, коли в Мариуполі поширилися чутки про єврейський погром, Рада робітничих депутатів прийняла спеціальну постанову. У ній говорилося, що «кожного робітника, хто підніме руку на кого б то не було з мирних громадян незалежно від національності або візьме участь в пограбуваннях, визнавати зрадником робітничої справи, ганебним чесне ім'я трудівників і борців, такого робітника не вважати товаришем, і розправитися з ним, як з ворогом ». У тій же постанові пропонувалося «рішуче всім робітникам - в разі погрому - рушити на захист мирного населення» [2].

Чутки про те, що в місті готується єврейський погром, підтвердилися. Ось що говорилося про це у офіційному документі, направленому на адресу міністерства юстиції і прокурора Новочеркаської палати: «З ранку 20-го жовтня під проводом поліцмейстера біля собору зібрався натовп низів Мариупольського населення. Взявши в соборі хрест, хоругви і з ділянок три портрети государя, натовп ця з гімном і криками «Ура» пішла вгору по головній вулиці. На Олександрівській площі, біля банку, до неї приєдналися міський голова і гласний Хараджаев. На зворотному шляху з головної вулиці, коли натовп підходив до кварталу, суцільно зайнятого єврейськими магазинами, де на перехресті стояло близько 300 євреїв, пролунав, на думку більшості, провокаторський постріл, що послужило сигналом до негайного погрому. Всі єврейські магазини були суцільно розграбовані. Розграбовані і розбиті єврейські будинки і на інших вулицях. Поліція і козаки не тільки не зупинили пограбувань, але навіть заохочували їх, а козаки самі брали участь [3]